

Циктіч В. М.,
суддя Шевченківського районного суду м. Києва

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗУВАННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ У ХОДІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ СВІДКА, ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

У статті розглядаються проблемні питання забезпечення доказування слідчим суддею у ході проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. З урахуванням потреб правозастосовчої практики запропоновано низку пропозицій до ст. 225 КПК України щодо удосконалення процесуального порядку застосування відповідного засобу отримання доказів.

Ключові слова: слідчий суддя; судовий контроль; забезпечення доказування; допит свідка, потерпілого; кримінальне провадження.

В статье рассматриваются проблемные вопросы обеспечения доказывания следственным судьей в ходе допроса свидетеля, пострадавшего во время досудебного расследования в судебном заседании. С учетом потребностей правоприменительной практики предложено ряд предложений к ст. 225 УПК Украины относительно усовершенствования процессуального порядка применения соответствующего средства получения доказательств.

Ключевые слова: следственный судья; судебный контроль; обеспечение доказывания; допрос свидетеля, потерпевшего; уголовное производство.

Слідчий суддя є одним із ключових суб'єктів кримінального провадження, на якого покладається здійснення судового контролю у досудовому розслідуванні, що є складовою функції правосуддя [1, с. 16; 2, с. 72]. Судовий контроль є головною гарантією отримання та використання сторонами кримінального провадження доказів, які б відповідали вимогам допустимості, належності та достовірності.

А тому питання забезпечення доказування слідчим суддею у кримінальному провадженні має вкрай важливе значення для потреб досудового розслідування та виконання завдань кримінального провадження.

Слідчий суддя не є суб'єктом кримінального процесуального доказування. Він є суб'єктом, який забезпечує здійснення процесу доказування сторонами кримінального провадження шляхом

проведення судового контролю за законністю застосування засобів доказування сторонами кримінального провадження, захисту прав, свобод та законних інтересів осіб у досудовому розслідуванні, здійснення перевірки та оцінки доказів поданих сторонами кримінального провадження [3, с. 58].

Окрім того, слідчий суддя, забезпечуючи доказування у кримінальному провадженні, перевіряє законність та обґрунтованість поданих клопотань сторін кримінального провадження про проведення окремих слідчих (розшукових) й негласних слідчих (розшукових) та надає дозвіл на їх проведення. Однією з таких слідчих (розшукових) дій є допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні (ст. 225 КПК України [4]). Виходячи з результатів аналізу положень чинного КПК України, які регламентують процесуальний порядок провадження відповідної слідчої (розшукової) дії, та практики їх застосування, можемо зробити висновок про їх недосконалість, що, своєю чергою, негативно позначається на ефективності забезпечення доказування слідчим суддею у досудовому розслідуванні.

Враховуючи актуальність даної проблематики, питаннями судового контролю за законністю провадження слідчих (розшукових) дій займалися такі вчені, як Ю. П. Аленін, І. В. Глобюк, Ю. М. Грошевий, І. І. Зарева, І. Г. Ільєва, О. В. Калиновський, О. В. Капліна, Д. П. Кисленко, О. В. Кондратьєв, В. В. Косов, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, М. А. Маркуш, В. Т. Нор, П. П. Пилипчук, М. А. Погорецький, С. О. Пшеничко, В. В. Ринда, Д. Б. Сергєєва, М. М. Сичук, Ю. В. Скрипіна, Р. І. Тракало, А. Р. Туманянц, Л. Д. Удалова, В. І. Чорнобук, О. Г. Шило, О. Г. Яновська та ін. Водночас проблемні питання забезпечення доказування слідчим суддею під час застосування такого засобу отримання доказів, як допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні є малодослідженим.

Отже, метою статті є дослідження проблемних питань забезпечення доказування слідчим суддею у ході провадження допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні.

Допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні є одним із різновидів допиту у кримінальному провадженні, застосування якого спрямоване на отримання або перевірку сторонами кримінального провадження доказів у досудовому розслідуванні.

Окремі науковці заперечують про доцільність застосування відповідного засобу отримання доказів та пропонують виключити ст. 225 з КПК України, обґрунтовуючи це тим, що: «... наведене повноваження слідчого судді перебуває поза межами судового контролю, який він здійснює за процесуальною діяльністю слідчого та прокурора. Виникає запитання: а навіщо так ускладнювати процесуальну форму допиту? Невже слідчий у вказаних випадках не може особисто допитати свідка чи потерпілого» [5, с. 146–147; 6, с. 111]. Така точка зору, на наш погляд, є дискусійною. Надання слідчому судді таких повноважень, передусім, було спрямоване на забезпечення можливості сторонам кримінального провадження отримувати докази у тих випадках, коли немає законних можливостей їх отримати у загальному порядку та є певний ризик їх втрати. Завданням слідчого судді у цьому випадку є перевірка законності та обґрунтованості поданих клопотань сторін кримінального провадження про проведення допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні, встановлення достатніх доказів, на підставі яких можна було б прийняти рішення про проведення відповідної процесуальної дії. Якби законодавець надав повноваження слідчому, прокурору приймати рішення про проведення допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування в судовому

му засіданні, то це б істотно ускладнювало реалізацію засади змагальності у кримінальному провадженні та призводило до певних зловживань з боку слідчого, прокурору як під час провадження цієї процесуальної дії, так і у ході розгляду відповідних клопотань сторони захисту. Тому закріплення законодавцем за слідчим суддею повноваження щодо надання дозволу на проведення допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні є цілком виправданим, оскільки спрямоване на забезпечення доказування слідчим суддею у кримінальному провадженні. У цьому контексті варто навести позицію І.В. Гловюк, яка слушно зазначає, що повноваження слідчого судді щодо проведення такого допиту відносяться до його повноважень із забезпечення доказів у кримінальному провадженні [7, с. 305].

Процесуальний порядок провадження відповідної слідчої (розшукової) дії регламентований ст. 225 КПК України. Відповідно до ч. 1 цієї статті у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка чи потерпілого під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такого свідка чи потерпілого в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит свідка чи потерпілого здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворого свідка, потерпілого в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду.

Положення відповідної норми не визначають вичерпний перелік підстав проведення допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні, адже законодавець вказує, що відповідний допит може бути проведений за наявності інших обставин, які можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань. Такими підставами, як вказують автори науково-практичного коментаря до КПК України, можуть бути: найближчий переїзд особи на постійне проживання до віддалених країн, повернення чи тимчасовий приїзд з яких до України, а так само проведення слідчих (розшукових) дій в яких на запит правоохоронних органів України в порядку надання міжнародної правової допомоги значно ускладнені, існування загрози впливу на свідка чи потерпілого з боку зацікавлених осіб з метою схилення до відмови від показань або зміни показань на користь однієї із сторін кримінального провадження тощо [8, с. 321].

Ю.П. Аленін та В.Д. Берназ відносять до інших обставин, що можуть унеможливити допит свідка, потерпілого в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань: тяжке поранення, травма, загроза життю з боку співучасників тяжкого злочину, членів організованого злочинного угруповання, довгострокове відрадження, виїзд за кордон для постійного проживання, тощо. Іншими словами, виникає така ситуація, коли існує реальна загроза втрати доказів, інформації, яку можна отримати лише з показань свідків (насамперед кримінальної події) [9, с. 462].

На наш погляд, з метою формування однозначної практики застосування відповідного засобу отримання доказів, а також належного забезпечення доказування слідчим суддею у кримінальному провадженні, у чинному КПК України потрібно визначити вичерпний перелік підстав для проведення допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні.

Слід звернути увагу на те, що законодавець не визначає конкретних вимог, яким повинно відповідати клопотання сторін кримінального провадження про проведення допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні, в тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, що, своєю чергою, призводить до неоднакового застосування практичними працівниками відповідних положень ст. 225 КПК України. Таку думку висловили 68% опитаних суддів. Так, в одних випадках сторони кримінального провадження, крім загальних положень, яким повинно відповідати клопотання у кримінальному провадженні, обмежуються лише зазначенням обставин, передбачених у ч. 1 ст. 225 КПК України, без наведення достатніх доказів, на підставі яких можливо було б прийняти рішення про проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Непоодинокими є випадки, коли слідчі судді задовольняють відповідні клопотання сторін кримінального провадження.

У той же час, зустрічають випадки, коли слідчі судді відмовляють у погодженні клопотань сторін кримінального провадження про проведення допиту свідка чи потерпілого в судовому засіданні, в тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, якщо вони не навели достатні докази, які б підтверджували необхідність проведення цієї процесуальної дії.

Так, наприклад, у кримінальному провадженні № 4201220000000022, відкритому за ознаками злочину, передбаченого ч. 5 ст. 27, ч. 2 ст. 368 КК України, слідчий суддя, розглянувши клопотання особи А. про допит особи Б. у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України, постановив ухвалу про відмову в проведенні допиту особи Б. під час досудового розслідування в судому розгляді. Відповідну ухвалу слідчий суддя обґрунтував тим, що особою А. не надано суду достатніх підстав та доказів існування обставин щодо неможливості

допиту свідка особи Б. в судовому засіданні. Також заявником взагалі не надано жодного доказу на обґрунтування поданого клопотання. Неявка свідка в минулих судових засіданнях не може слугувати підставою вважати, що в майбутньому його явка до суду не буде здійснена. Наявність хвороби у свідка, як підстава для задоволення клопотання, може мати місце лише тоді, коли ця хвороба пов'язана з ризиком для життя цього свідка або в достатній мірі буде вважатись такою, що унеможливить його допит [10].

Окрім того, відсутність чітких вимог до клопотань сторін кримінального провадження про проведення допиту свідка чи потерпілого в судовому засіданні, в тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб призводить до того, що слідчі (детективи), прокурори, захисники, підозрювані не в усіх випадках зазначають: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правову кваліфікація злочину із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України; відомості про свідка, потерпілого, яких необхідно допитати під час досудового розслідування в судовому засіданні; місце проведення допиту хворого свідка, потерпілого.

Така неоднозначна практика обґрунтування сторонами кримінального провадження клопотань про проведення допиту свідка чи потерпілого в судовому засіданні призводить до неналежного забезпечення слідчим суддею доказування у досудовому розслідуванні.

У зв'язку з чим, на наш погляд, ч. 1 ст. 225 КПК України потрібно доповнити абзацом 2 у такій редакції:

«У клопотанні про проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні зазначаються:

1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;

2) короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання;

3) правова кваліфікація злочину із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України;

4) відомості про свідка, потерпілого, яких необхідно допитати під час досудового розслідування в судовому засіданні;

5) місце проведення допиту хворого свідка, потерпілого;

6) достатні докази, на підставі можливо прийняти рішення про проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні».

До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими сторони кримінального провадження обґрунтовують доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

Слід звернути увагу на те, що положення ст. 225 КПК України надають законодавче право звертатися з клопотанням про проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні виключно сторонам кримінального провадження, обмеживши відповідним правом потерпілого, його представника та законного представника, що своєю чергою призводить до неможливості потерпілому належним чином реалізувати свої повноваження як суб'єкта доказування у кримінальному провадженні. У той же час слід зазначити, що на практиці окремі потерпілі, їх законні представники звертаються до слідчих суддів про проведення допиту у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України. У більшості випадків слідчі судді відмовляють у задоволенні таких клопотань, обґрунтовуючи, що положення ст. 225 КПК України не надають потерпілому та його представниками звертатися з такими клопотаннями до слідчого судді, водночас трапляються непоодинокі випадки, коли

слідчі судді всупереч положень ст. 225 КПК України проводять відповідний вид допиту. Така практика проведення допиту суперечить правовим засадам кримінального процесуального доказування. Водночас, на наш погляд, для забезпечення належної реалізації прав потерпілого як суб'єкта доказування, а також ефективності забезпечення доказування слідчим суддею у досудовому розслідуванні, звертатися з клопотанням про проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні, повинні мати право не лише сторони кримінального провадження, а й потерпілий, його представник і законний представник.

Певні проблеми щодо забезпечення доказування слідчим суддею у ході застосування відповідного засобу отримання доказів обумовлені й тим, що вітчизняний законодавець у ст. 225 КПК України не визначив строк, протягом якого слідчий суддя повинен розглянути клопотання сторін кримінального провадження про проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. На практиці такі клопотання можуть розглядатися слідчим суддею від одного до десяти днів, що не завжди сприяє оперативності забезпеченню доказування слідчим суддею у кримінальному провадженні та й взагалі реалізації меті проведення самої слідчої (розшукової) дії. Як слушно зазначає М.Є. Шумило, кримінальний процесуальний закон передбачає допит слідчим суддею в судовому засіданні свідка та потерпілого з огляду на реальну можливість критичних ситуацій для їх життя і здоров'я, щоб запобігти втраті доказового значення їх показань [11, с. 84]. Отже, в ст. 225 КПК України необхідно встановити конкретний строк розгляду слідчим суддею клопотань про проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. На наш погляд, виходячи з потреб правозастосовчої практики, строк розгляду слідчим суддею клопо-

тань про проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні не повинен перевищувати 24 годин з моменту надходження такого клопотання.

Таким чином, можемо зробити висновки, що процесуальний механізм застосування відповідного засобу отримання доказів є недосконалим і таким, що не відповідає потребам правозастосовчої практики. На наш погляд, для ефективного забезпечення слідчим суддею доказування у кримінальному про-

вадженні у ст. 225 КПК України доцільно передбачити: вичерпний перелік підстав для проведення цієї процесуальної дії; чіткий перелік вимог до клопотань про проведення такого допиту; право потерпілому, його представника, законного представника звертатися з клопотанням про застосування відповідного засобу отримання доказів; строк розгляду слідчим суддею клопотань про проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Погорецький М.* Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання. Право України. 2014. № 10. С. 12–25.
2. *Погорецький М. А.* Нова концепція кримінального процесуального доказування. Вісник кримінального судочинства України. 2015. № 3. С. 63–79.
3. *Старенький О. С.* Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні: теорія та практика: монографія. За заг. ред. д. ю. н., проф. М. А. Погорецького. К.: Алерта, 2016. 336 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України в ред. від 03 липня 2017 р. № 4651-VI. База даних Законодавство України. ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 10.10.2017).
5. *Льєва Т. Г.* Функція судового контролю у кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2014. 259 с.
6. *Льєва Т. Г., Рожнова В. В., Савицький С. О., Удалова Л. Д.* Функція судового контролю у кримінальному процесі: монографія. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 176 с.
7. *Гловюк І. В.* Функціональна спрямованість діяльності слідчого судді. Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки». 2013. № 2–1 (Ч. 2). Том 26 (65). С. 303–309.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг. ред. проф. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. С. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1224 с.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Х.: Одиссей, 2013. 1104 с.
10. Ухвала Зарічного районного суду м. Суми від 22 лютого 2013 р. Кримінальне провадження № 4201220000000022. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/47118493>.
11. *Шумило М. С.* Досудові і судові докази у КПК України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 82–86.

Tsyktich V. Problem issues of providing the averment by an investigating judge throughout the duration of the interrogation of a witness, a victim during a pre-trial investigation in a court hearing

The article deals with the issues of providing the averment by an investigating judge throughout the duration of the interrogation of a witness, a victim during a pre-trial investigation in a court hearing.

The author proposes to provide in the current CPC of Ukraine an exhaustible list of grounds for interrogation of a witness, victim during a pre-trial investigation in a court hearing.

The article proves the necessity of supplementation part 1 article 225 of the CPC of Ukraine with paragraph 2 in the following wording: «In the application for interrogation of a witness, victim during a pre-trial investigation in a court hearing, the following shall be indicated: 1) the name of the criminal proceedings and its registration number; 2) a summary of the circumstances of the crime, in connec-

tion with the investigation of which the petition is filed; 3) the legal qualification of the crime with the indication of the article (part of the article) of the Criminal Code of Ukraine; 4) information about a witness, a victim, who must be interrogated during the pre-trial investigation in a court hearing; 5) place of interrogation of a sick witness, victim; 6) sufficient evidence, on the basis of which it is possible to make a decision to carry out an interrogation of a witness, a victim during a pre-trial investigation in a court hearing. The petition must also be accompanied by the originals or copies of documents and other materials by which the parties to the criminal proceedings substantiate the arguments of the petition, as well as extract from the Unified Register of Pre-trial Investigations on the Criminal Procedure in which the petition is filed».

It is proved that the right to apply for an interrogation of a witness, a victim during a pre-trial investigation in a court hearing should have not only to the parties to criminal proceedings, but also the victim, his representative and legal representative.

Based on the needs of law enforcement practice, it is substantiated that the period of consideration by the investigating judge about applications for interrogation of a witness, a victim during a pre-trial investigation in a court hearing should not exceed 24 hours from the date of receipt of such petition.

Keywords: *investigating judge; judicial control; providing the averment; interrogation of a witness, a victim; criminal proceedings.*

Стаття надійшла до редакції журналу 16.10.2017 р.